

PETŐFI EGY SZERBIAI KASZÁRNYÁBAN

N É M E T H I S T V Á N

Ötven őszén, amidőn bevonultam – bevonultattak – a Jugoszláv Néphadseregbe, az akkor még kötelező katonaládába, a szintén kötelező fog- és cipőkefe mellé egyetlenegy könyvet csomagoltam be: Petőfi Sándor összes költeményeit. Vihettem volna magammal más köteteket is, de, gondoltam, útravalónak, szellemi tápláléknak elegendő lesz a Petőfi összes. Miként hosszú zarándokútra a Biblia. Ebbéli elhatározásomat nem mozgatta semmiféle hátsó szándék, például olyasmi, miszerint én a hadseregben a Petőfi-kötettel adom jelét egyfajta különállásomnak. Hogy én bizony ott is magyar leszek, és az is akarok maradni. Hasonló gondolatok meg sem fordultak a fejemben. A világ legtermészetesebb dolgaként fogtam fel, hogy Petőfit bárhova, még a Jugoszláv Néphadseregbe is magammal vihetem. Emiatt semmi bántódásom nem eshet. Hiszen Petőfi az egész világ megbecsülését élvezzi, csakis jó útlevel lehet számomra.

Ne feledjük, ötvenet írtunk. Ezerkilencszázötvenet. Alig két esztendeje múltott, hogy Jugoszláviát kiátkozták a szocialista táborból. Ennek egyik hazai következménye lett a Goli otok. Meg az egyre fokozódó éberség. Persze Goli otokról akkor én még nem hallottam, és negyvennyolc – ezerkilencszáznyolcvennyolc – jelentőségét se fogtam, foghattam fel. Dühöngött – mindkét oldalon – a propaganda-hadjárat. A tisztánlátás – a dolgok lényegébe való belelátás – egyelőre azokat is elkerülte, akik nálamnál jóval magasabb kilátóról tekintették át a helyzetet. De egyvalamihez nem férhetett kétség: Petőfi tisztaságához. Ő minden gyanú felett állt. Semmi köze nem lehetett sem az Informbiróhoz, sem Sztálinhoz, sem Rákosi Mátyáshoz. Petőfi magyar volt ugyan, de a világszabadság költője és Tito Jugoszláviájában nemcsak utcák, iskolák, intézmények voltak róla elnevezve, de egy partizánbrigád is.

Ám nemcsak negyvennyolc volt túl közel ötvenhez, bevonulásom dicső esztendejéhez, hanem negyvennégy ősze is, amelyet akkor még egyértelműen a felszabadulás fémjelzett. Egyértelműen? Azok számára is, akiknek a hozzátartozóit elhurcolták és kivégezték? Mondjuk Adorján számára is egyértelműen fölszabadulás volt negyvennégy véres, kegyetlen ősze? Húszéves koromban, bevonulásom őszén nemhogy a hat éve végbement vérengzésről nem hallottam, azt se tudtam, hogy létezik egy Adorján nevű falu. Csúrogról, Zsabyáról, Újvidékről persze már hallottam, mert ötven őszén és utána még nagyon sokáig csak a negyvenkettes razziáról lehetett hallani, amit a betolakodó, megszálló magyar fasiszták követtek el. Viszont a negyvennégy végi, negyvenöt eleji véres eseményekben a tisztánlátás minimális lehetőségei sem voltak adottak, mert ilyen események egyszerűen „nem léteztek”. Számomra, a húszéves középiskolás számára – mily sötét idők a hamis ragyogásban! – csakugyan nem. Mert eltitkolták előlem. Akik tudtak róla, hétpecsétes titokként őrizték. Félelmükben. Egy írónk mondta el jóval később, hogy szülei, akik közvetlen közélről „szemlélhették a felszabadítók” gatzetteit, ő előtte, a fiuk előtt erről sohasem beszéltek. Tehát még családon belül se esett róla szó, nemhogy a nyilvánosság színe előtt.

Semmi gátló körülmény nem akadályozott meg tehát abban, hogy a szürkére festett katonaládába ne csomagoljam be hadseregbe való indulásom előestéjén Petőfi Sándor összes költeményeit. Egy régi, múlt századi, már jócskán leveleire hullott, illusztrált kiadásról volt szó. Most egy vak lóért nem adnám, ha újra a kezembe, a tulajdonomba kerülne az a könyv. A Duna utcai híres könyvrestaurátorral bőrbbe köttetném. De valahol örökre elkallódott. Miként az éveink.

Amidőn Valjevo felé vitt a katonavonat – a város nevével éppúgy nem találkoztam addig, mint az Árpád-kori Adorjánéval – nem gondoltam volna, hogy a Petőfi-kötet nem csupán nekem lesz majd egyetlen zsoltáros könyvem a rideg kaszárnyában, hanem mindazon leendő bajtársaimé is, akik velem együtt magyarként kerülnek a laktanyába, sőt, akad majd közöttük egy magyarul tudó bolgár fiú is Sándoregyházáról, meg egy itt rekedt verseci sváb legény, aki, nem emlékszem már rá, a szerb szavakat ejtette-e bájos svábsággal, vagy a magyart is, de a fölolvásásaimon maga is részt vett, vagyis velünk, magyarokkal tartott a kaszárnyai élet szabad óráiban.

Mert – fölolvásó lettem. Volt a kaszárnyában más fölolvásás is, a mindennapi, a kötelező, amikor az aznapi sajtó legfontosabb – tehát eszmei-politikai – cikkeit ismertették a „bőséges”, „zsíros” ebédőtől elpilledt bakákkal. Megmagyarázták, amit már úgyis betéve tudtunk, hogy Titónak van igaza Sztálinékkal szemben. Ezekre a „sajtóértekezletekre” azért volt szükség, mert annyi újság nem járt a kaszárnyába, hogy azokhoz mindenki hozzájuthatott volna, de ha járt volna is annyi, nem tudta volna azt minden baka birtokba venni, lévén

hogy akadtak köztünk írástudatlanok, az „írástudókkal” meg az volt a baj, hogy figyelmüket esetleg elkerülik az eszmei-politikai töltésű cikkek. Mert fölötteseink nemcsak a harcászati tudnivalókat igyekeztek belénk sulykolni, hanem az eszmei-politikai tudnivalókat is.

Jómagam ezzel szemben szabad időben a kaszárnya szélvédett zugaiban, a „magyarjaimnak” Petőfi-verseket olvastam fel. Mentségemre legyen mondva, nem valami alattomos nacionalista vagy szeparatista szándékból, hanem az imént nevezett bajtársak unszolására, felkérésére. Ha már magamnak olvasom azt a könyvet, ne olvassam magamban, nyissam ki a szám, hadd hallják ők is a verseket. Hát aztán így is történt. Amidőn egy-egy vers vagy versszakasz végén fölemeltem a tekintetem a könyvből, boldogan tapasztaltam, hogyan csüngnek mindnyájan az ajkamon, azaz az ajkamon keresztül megszólaló Költőn. A nevével már persze mindenki találkozott odahaza vagy az iskolában, hallott róla még a nálunknál jóval idősebb verseci sváb legény is, bizonyára olyikuk egyik-másik versét is tudta, ismerte, most mindegyik mégis úgy itta minden szavát, mintha maga a Csoda szólalt volna meg általa. Vagyis öröm volt nekik fölolvasni. Alig várták és vártam magam is a szabad időt, hogy a kaszárnya zajától félrevonuljunk Petőfizni.

Egyszer azonban valakinek szemet szúrt ez a mi szeparatista gyülekezetünk. Az éber katona kötelességéhez híven jelentette is tüstént a századparancsnoknak.

Ez a századparancsnok nem csupán ettől fogva, már azelőtt is számomra egy igen rokonszenves, valahol a nyugdíjkorhatár előtt álló szikár, túl szigorúnak mutatkozó, de valójában katonának inkább talán csak megtűrt, alkalmas lágyszívű, vagy elnéző, megbocsátásra hajlamos öregúr volt.

Nála kellett jelentkeznem raporta, azaz kihallgatásra.

Akkor már volt vele egy „konfliktusom”. Nanulában, azaz fapapucsban sétatájkáltam éppen, amikor megpillantott a kaszárnyaudvaron, s magához parancsolt. Természetesen díszlépést verve közeledtem felé. Fapapucsban. Az olvasó fantáziájára bízom, milyen katonás lehettem. Feltételezem, hogy az öregúr is, hallgatva a „nanula” csattogását, látva komikusan merev tartásomat (uraim, nem lehet fapapucsban díszlépést verni!) magában jót mulatott. Épp ezért többször is visszakozt parancsolt, többször is megismételtette velem a díszlésben való személye színe elé való járulásomat. Végül rámreccsent: mért járkálok én a körlet területén, a kaszárnyaudvarban fapapucsban?! Százados elvtársnak jelentem, ezért és ezért! Mert épp a konyhát mossuk fel. Erre olyanféle legyintést tett, mint aki ezt önmagának szánja, mint aki abban a percben kapcsol, hogy hát persze. A másik mozdulata az ajkán moccant, ez már nekem szólt, az a mosoly, már-már nagyapai.

Nála kellett hát jelentkeznem a kitűzött időben szeparatista ügyben. A bakancsomat kiglancoltam, a derékszíjamat a derekamon meghúztam, a ka-

tonablúzom nyakát begomboltam, majd bekopogtattam a századiroda ajtaján. A bokámat, azaz a bakancssarkakat összeütve leszalutáltam. Százados elvtárs, vajnik ez és ez, parancsára jelentkezem!

Mert most csakugyan komoly dolgról volt szó, hát nem járatta velem a bolondját, hanem azon nyomban, nagyon komoly ábrázattal vallatóra fogott. Miért különülünk mi el, néhányan magyarok, amikor tudnom kellene, de ha nem tudnám, majd ő megtanít rá, hogy a Jugoszláv Néphadsereg a testvériség–egység eszméjének kovásza s egyszersmind kovácsa! Mindezt és még ennél is többet nem ilyen cikornyás nyelven rivallta rám, hanem egyszerűen, keményen s ezúttal valóban nagyon komolyan. Eldadogtam a már az idő szerint is csapnivaló szerb nyelvtudásommal, hogy én nem azért vonulok félre a „magyarjaimmal” (ez a százados elvtárs kifejezése volt), hogy megbontsuk a Jugoszláv Néphadsereg egységét, azért keresünk magunknak szabad időben egy csendes zugot a laktanyaudvaron, mert csak ilyen körülmények között lehet verseket felolvasni.

– Verseket? Milyen verseket? Kinek a verseit? – pattogtak még mindig vérfagyasztó komolysággal a szavak.

– Petőfi Sándor verseit, százados elvtárs.

Embert úgy megkönnyebbülni még nem láttam. Mintha nem is az én, hanem az ő felmentő ítéletét hallotta volna. Látszott rajta, a legkisebb gyanakvás és kétely nélkül elhiszi, amit mondok. Miközben újra azzá a kedves nagyapává változott, aki ugyan továbbra is szigorúnak szeretne látszani az unokája előtt, de a szíve már kiengesztelődött.

Szerencsére, szerencsémre tudhatott annyit Petőfi Sándorról, hogy ezekkel a katonásan pattogó szavakkal bocsátott el:

– Takarodj előlem! De szabad időtökben ezentúl is nyugodtan olvasd csak azokat a verseket a magyarjaidnak!

Valahol, valamikor szót ejtettem már erről. Most a Költő születésének százhetvenötödik évfordulóján levélként szeretném elküldeni Neki.

Hogy látva lássad Sándor, abból a *síri világból*, ha egyáltalán megérkeztél oda, látva lásd a Fényt, amely pusztíthatatlan lényed – jellemed – és szikrázó költészeted idefenn körülragyogja.